

##

Titel:	Advies commissie medische ethiek: weefseldonatie na overlijden
Versie:	1

Doelstelling / Trefwoorden

Deze adviestekst heeft als doelstelling om de zorgpraktijk van weefseldonatie in ons ziekenhuis op een heldere wijze te duiden op juridisch en ethisch vlak. Hierop gebaseerd beoogt de adviestekst eveneens een aantal praktische handvaten mee te geven om met deze aspecten in de dagdagelijkse praktijk aan de slag te gaan. De transplantcoördinator AZN schrijft op basis van deze beleidstekst een praktisch zorgplan uit voor het toepassen van weefseldonatie in AZN.

Afkortingen / Definities

Weefseldonatie
Weefselwegname
een juridisch, ethische en praktische leidraad bij weefseldonatie
Ethisch kader weefseldonatie AZN
Ethische commissie
Commissie medische ethiek

Verantwoordelijkheden / Bevoegdheden / Teamwerking

De adviestekst werd opgemaakt door de commissie medische ethiek AZN na overleg met de betrokken transplantcoördinator en de dienst morrtuarium AZN om de praktische procedure haalbaar voor te bereiden

Adviserend orgaan

De commissie medische ethiek maakte deze advies- en beleidstekst op na overleg met het transplantteam AZN. De adviestekst werd goedgekeurd door de raad van bestuur AZN.

Toepassingsgebied

Het betreft hier de jurisiche, ethische en praktische leidraad die in AZ Nikolaas gebruikt wordt als advies bij weefseldonatie in het ziekenhuis. Voor de praktische toepassing van weefseldonatie verwijzen we naar de procedure van de transplantcoördinator.

Werkwijze

Advies en beleidstekst commissie medische ethiek weefseldonatie

1. Inleiding
2. Juridische aspecten aangaande weefseldonatie
3. Ethische aspecten
4. Praktische aanbevelingen
5. Besluit

1. Inleiding verduidelijking noodzaak beleidstekst

Deze adviestekst heeft als doelstelling om de zorgpraktijk van weefseldonatie in ons ziekenhuis op een heldere wijze te duiden op juridisch en ethisch vlak. Hierop gebaseerd beoogt de adviestekst een aantal praktische handvaten mee te geven om met deze aspecten in de dagdagelijkse praktijk aan de slag te gaan.

##

2. Juridische aspecten aangaande weefseldonatie

Weefseldonatie is geregeld in de wet van 19.12.2008 inzake het verkrijgen en het gebruik van menselijk lichaamsmateriaal met het oog op de geneeskundige toepassing op de mens of het wetenschappelijk onderzoek :

- Weefsels bestemd voor wegneming kunnen worden weggenomen bij al wie in het bevolkingsregister of sedert meer dan zes maanden in het vreemdelingenregister is ingeschreven behalve indien vaststaat dat tegen een dergelijke wegneming verzet is geuit. Andere personen dienen uitdrukkelijk in de wegname te hebben toegestemd voorafgaand aan de wegname.
- Een meerderjarige personen (18 jaar of ouder) die in staat is om zijn wil te doen kennen, kan dit verzet alleen uitdrukken. Een minderjarige persoon (jonger dan 18 jaar) die in staat is om zijn wil te doen kennen, kan het verzet zelf uitdrukken, ofwel het verzet laten uitspreken door één van de ouders die het ouderlijk gezag uitoefent, of door de voogd. Wilsonbekwame personen laten het verzet uitdrukken door de wettelijke vertegenwoordiger, de voorlopige bewindvoerder of bij gebrek daaraan door een naaste verwant..
- De geneesheer mag niet tot wegneming overgaan :
  - Wanneer verzet geregistreerd is in een nationale databank via het gemeentebestuur.
  - Wanneer door de donor verzet is uitgedrukt op een andere wijze (bij voorbeeld in een eigenhandig geschreven document of mondeling aan een naaste verwant) en voor zover aan de geneesheer daarvan kennis is gegeven.

De wet gaat dus uit van een "geen-bezwaar"-systeem : iedereen wordt verondersteld uit menselijke solidariteit in te stemmen met een wefselwegname na zijn overlijden, behalve indien er uitdrukkelijk verzet is geuit. Iedereen kan echter ook uitdrukkelijk instemmen met orgaan- of wefselwegname, hetzij bij het gemeentebestuur, hetzij op een andere manier (bvb. een donor-card).

- Wanneer iemand op een andere manier (bvb. in een testament of in een brief of mondeling aan een naaste verwant) dan via het gemeentebestuur verzet heeft geuit, maar de arts weet dit niet, zal de wegneming doorgaan. Weet de arts dit wel, dan kan geen wegneming gebeuren. Heeft een persoon uitdrukkelijk ingestemd met wefseldonatie, dan kan de wegname plaatsvinden : een uitdrukkelijke (schriftelijke) instemming van de donor gaat voor op een door een naaste verwant gemeld mondeling verzet van de donor.
- De vroegere mogelijkheid voor naaste verwanten om zich te verzetten tegen wegname is uit de wet geschrapt. In de praktijk respecteert de arts een dergelijk verzet. De arts mag trachten om de nabestaande te overtuigen zich niet te verzetten tegen de wefseldonatie.
- Het wegnemen van het wefsel en het sluiten van het lichaam moet gebeuren met respect voor het lijk en bezorgdheid voor de gevoelens van de familie.
- Het opbaren moet zo snel mogelijk gebeuren zodat de familie zo spoedig mogelijk de afgestorvene kan groeten.
- In geval van gewelddadige dood moet de geneesheer die overgaat tot het wegnemen van weefsels, een verslag opstellen dat onverwijld wordt toegestuurd aan de procureur des Konings. Bij een dood waarvan de oorzaak onbekend is of verdacht is, mag geen wegneming van weefsels worden verricht, tenzij de procureur des Konings daarvan vooraf is ingelicht en er zich niet tegen verzet.
- De Nationale Raad van de Orde van Geneesheren heeft nog een verbodsbepaling toegevoegd : een overledene komt niet in aanmerking voor wefselwegname wanneer er een ernstig vermoeden bestaat dat het overlijden door een medische of verpleegkundige fout werd veroorzaakt.
- De identiteit van de donor en receptor mag niet worden medegedeeld.

3. Ethische aspecten

- Gezien het belang van wefseldonatie wordt geacht dat er vanuit het ziekenhuis meegewerkt wordt aan sensibilisering van initiatieven van de Belgische transplantatieraad teneinde een actief transplantatiebeleid te voeren met aandacht voor de grote hulpvraag van de wachtenden op de transplantlijsten.
- In het hele proces moet elk oogmerk van winstbejag of commerciële doeleinden worden uitgesloten.

##

- Weefseldonatie laat zich op twee manieren ethisch begronden. Vooreerst als een positieve act van schenking: ik geef (een deel van) mezelf aan een ander mens: een vrije en onbaatzuchtige daad van naastenliefde of solidariteit. Ten tweede als een handeling met een zinvol en nuttig effect: het draagt op evidente wijze bij aan het leven of de levenskwaliteit van een ander mens. Als er sprake is van een bewuste schenking versterkt dit het ethisch gehalte van het gebeuren.
- We bevelen aan om het eventuele gesprek met donoren of naastbestaanden vanuit deze optiek aan te gaan. Dat wil zeggen: hen op een positieve manier bewust te maken van de waarde van donatie en hen, tactvol en met respect voor ieders overtuiging, te motiveren en uit te nodigen tot een vrije act van schenking. Soms biedt weefseldonatie nabestaanden ook de kans een plotse of absurde dood toch enige zin te geven, of kan het een beetje helpen hun verdriet te verwerken (hij/zij leeft voort, geeft leven).
- Het vaststellen van de dood dient aldus de wetgeving te gebeuren volgens de jongste stand van de wetenschap. Gezien het belang hiervan als fundament in de procedure, vragen we dat hieromtrent in het protocol duidelijke zorgvuldigheidsregels worden gevolgd die permanent geactualiseerd worden bijgehouden.
- Omwille van het respect voor het afscheidproces van zowel de donor als de naastbestaanden is professionele communicatie en begeleiding van patiënt en/of naastbestaande bijzonder belangrijk. In het zorgpad dient ook voldoende aandacht besteed te worden aan de zorg voor de lijktooi.
- Doorheen het ganse traject dient er aandacht te zijn voor de privacy van de donor.

4. Praktische aanbevelingen

- De commissie stelt voor om praktische en schriftelijk goed bereikbaar informatie te verstrekken aan de patiënt en familie omtrent de mogelijkheid tot weefselwegname na overlijden. Een voorstel kan zijn om de mogelijkheden van weefselwegname reeds kenbaar te maken door het vermelden van de toepassing van de wet op weefseltransplantatie in de onthaalbrochure van de afdeling en in de informatiefolder die familie ontvangt bij het overlijden van de patiënt. Ook de doelstelling van de wegname wordt best in korte bewoordingen vermeld, zodat de zinvolheid duidelijk tot uiting komt. Het lijkt ook zeer zinvol om de procedure omtrent weefseldonatie en de adviestekst van de commissie op de website van AZ Nikolaas te plaatsen en dat de procedure in een overleg met de basised medewerkers wordt uiteengezet zodat er op een correcte wijze met patiënt en familie kan gecommuniceerd worden.
- In wezen komt het er op neer dat aan de nabestaanden het recht wordt gegeven om te beslissen maar meestal zullen ze niet weten wat de overledene juist zou hebben gewild (als de wil wel duidelijk zou zijn moet deze uiteraard primeren). Maar dat komt er ook op neer dat zij op dat voor hen moeilijke moment ook nog eens de opdracht krijgen tot het nemen van een delicate beslissing. Juist om deze reden heeft de wetgever die last van hun schouders genomen. De commissie vraagt om ethische reden uiteraard wel dat de familie door de arts of de verpleegkundige geïnformeerd wordt wanneer mogelijks weefsel zal worden weggenomen of wanneer geen nabestaanden aanwezig zijn, dat weefsel is weggenomen. Dit laatste zou op een vlotte wijze kunnen gecommuniceerd worden via het overdrachtenblad op het mortuarium dat in het C2M dossier wordt ingescand zodat de behandelend arts op de hoogte is bij vragen hieromtrent.
- We adviseren dat al deze afspraken in een praktisch protocol worden uitgeschreven door de transplantcoördinator binnen AZ Nikolaas waarbij ook volgende zaken worden vastgelegd :
  - De vastlegging van de noodzakelijke functies en hun opdrachten in AZN (in overleg met het transplantcentrum en het mortuarium van AZ Nikolaas)
  - Het aanduiden van een transplantcoördinator binnen AZN
  - Het verdient aanbeveling om patiënt en familie te informeren over wie ze mogen aanspreken als ze vragen hebben rond de weefselwegname
  - De donorevaluatie en selectieprocedure
  - Het vaststellen van het overlijden en de bijhorende documenten
  - De begeleidingsaspecten naar patiënt en naastbestaanden
  - De afspraken over de beschikbare ruimten op het mortuarium en hoe de ruimte kan in gebruik genomen worden dient voorbereid te worden
  - De afspraken omtrent de installatie van de patiënt

##

- De noodzakelijke donorparameters en de daartoe te voorziene apparatuur
- De contactmogelijkheden achteraf voor de naastbestaanden (aan de hand van een brochure die meegegeven wordt).
- De bespreking bvb. op jaarbasis van de ervaringen omtrent deze werkwijze in AZN, de samenwerking met het transplantcentrum en de terugkoppeling hiervan aan de commissie voor medische ethiek

Besluit

Met deze adviestekst heeft de commissie gepoogd een juridisch en ethisch kader aan te reiken dat een kapstok kan zijn om onze dagelijkse praktijk bij weefseldonatie concreet vorm te geven. De commissie hoopt dat deze leidraad de betrokken medewerkers ondersteuning kan bieden in de dagelijkse praktijk van deze zorg.

Lut van de Vijver
Secretaris commissie medische ethiek

Dr. Gino De la Meilleure
Voorzitter commissie medische ethiek

Kwaliteitsopvolging - Evaluatie

Deze adviestekst zal op regelmatige wijze en telkens wanneer nodig worden besproken, geëvalueerd en aangepast door de ethische Commissie. De kwaliteitsopvolging van weefseldonatie na overlijden zal jaarlijks aan de hand van de vooropgestelde criteria met de betrokken afdelingen afgetoetst worden.

Referenties

Wet op de weefseldonatie 19 december 2008 en latere actualisaties.
Ethisch kader AZ Nikolaas

Bijlagen

De praktische procedure weefseldonatie zal door de transplantcoördinator AZN worden uitgewerkt.